

สรุปสาระสำคัญ

การสัมมนา “เสริมพลังแก่ชุมชนและสตรีกลุ่มเปราะบาง เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน”

องค์ประกอบของการป้องกันอาชญากรรมโดยใช้มาตรการพัฒนาเป็นตัวนำ

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์

ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย

- ความร่วมมือระหว่าง TIJ – UNODC ในครั้งนี้ก็เพื่อมุ่งยกระดับประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเพื่อรับมือกับอาชญากรรม และช่วยส่งเสริมประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ในการสร้างศักยภาพ ผ่านข้อมูลทางวิชาการและเครือข่ายที่เข้มแข็ง ผมเชื่อว่าการสร้างความเชื่อมั่นมีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรม และจะทำให้เราสามารถบรรลุเป้าหมาย ด้วยการพัฒนาสถาบันในกระบวนการยุติธรรมภายใต้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพได้
- ความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการยุติธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ควรเน้นถึงองค์ประกอบของการป้องกันอาชญากรรม ด้วยกลยุทธ์อันนำไปสู่การพัฒนาและการเยียวยาผู้ต้องหา
- กลยุทธ์ดังกล่าว คือ ขอบข่ายงานที่จะช่วยขยายขอบเขตของการแทรกแซงในกระบวนการยุติธรรมต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากขอบเขตอันเป็นแบบแผน ด้วยการรวบรวมองค์ประกอบปัจจัยเสริม ทั้งด้านการพัฒนาระดับบุคคลและชุมชน ซึ่งกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่การพัฒนานี้จะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในการจัดการปัญหาอาชญากรรมหรือความรุนแรง หากมุ่งเป้าไปที่สาเหตุต้นตอของปัญหาที่เกิดขึ้น
- ในทางปฏิบัติ ปัจจัยหลักของการเข้าแทรกแซงเพื่อให้เกิดการพัฒนาเบื้องต้น อย่างน้อยควรประกอบด้วย:
 1. การระบุ / บ่งชี้ปัญหาต้นตอและผลกระทบที่เกิดขึ้น ทั้งในผู้ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม ซึ่งบ่อยครั้งมักจะเกิดขึ้นในระดับโครงสร้าง
 2. การระบุนโยบายการพัฒนาและการนำไปปฏิบัติ การเข้าไปมีส่วนร่วม หรือโครงการที่มุ่งไปยังกลุ่มผู้มีความเสี่ยงสูงโดยเฉพาะ
 3. กลยุทธ์เชิงรุกอันนำไปสู่การพัฒนา โดยนิยามแล้วคือระเบียบวินัยต่างๆ และความร่วมมือที่เกี่ยวข้องระหว่างภาคกระบวนการยุติธรรม และภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ตัวกำหนดทางโครงสร้าง และความเหลื่อมล้ำ

- มีเหตุจูงใจหลายประการที่ผลักดันให้คนก่ออาชญากรรม ซึ่งส่วนมากมีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อม การเมือง สภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม ความยากไร้ การขาดโอกาส รายได้ที่ไม่เพียงพอ ขณะที่รัฐบาลอาจมีนโยบายแผนพัฒนาแห่งชาติและเสริมสร้างความแข็งแกร่งของสถาบันต่างๆ แต่ก็ยังไม่สามารถขจัดปัญหาความขาดแคลนขององค์ประกอบในสังคมและที่นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำต่างๆ ได้

ความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการยุติธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

- จากการประชุมสามัญขององค์การสหประชาชาติได้ลงมติยอมรับ 2030 Agenda for Sustainable เมื่อปี พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นวาระในเวทีโลกเกี่ยวกับการพัฒนาวาระแรกที่ว่าด้วยสันติภาพ ความยุติธรรม ความเข้มแข็งของสถาบันต่างๆ และที่สำคัญยิ่งคือ บทบัญญัติกฎหมายที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- การพัฒนาอย่างยั่งยืนและระบบกระบวนการยุติธรรมควรดำเนินไปควบคู่กัน เนื่องจากระบบกระบวนการทางยุติธรรมที่มีศักยภาพ จะมาลดข้อบกพร่องไปสู่ความพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ซึ่งกลยุทธ์อันนำไปสู่การพัฒนาจึงเป็นแบบแผนใหม่ที่มีนัยยะสำคัญต่อกรอบความคิดดังกล่าว
- กระบวนการยุติธรรมถูกพัฒนาขึ้นเพื่อรักษาความปลอดภัยให้สังคม ให้เป็นสังคมที่ปราศจากความรุนแรงของคดีความทางอาญา ด้วยบทลงโทษต่อผู้ละเมิดกฎหมายและช่วยให้ผู้ต้องหาสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ โดยการบังคับใช้กฎหมายที่ทำให้คนนั้นกระทำความผิด เพื่อป้องกันมิให้กระทำผิดซ้ำ และยังส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนในการกลับเข้าสู่สังคม
- อย่างไรก็ตาม สภากาการณ์ที่มีความเหลื่อมล้ำ ขาดการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม มักเป็นสาเหตุพื้นฐานของการก่อความรุนแรงและอาชญากรรม กระบวนการทางยุติธรรมเพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถแก้ปัญหาได้
- เป็นที่ทราบกันดีว่า การป้องกันย่อมดีกว่าการแก้ปัญหา แต่เราจะป้องกันความรุนแรงและการเกิดอาชญากรรมได้อย่างไร และควรใช้นโยบายใดบ้าง ซึ่งคำตอบของคำถามเหล่านี้ไม่ใช่หน้าที่ของฝ่ายกระบวนการยุติธรรมเพียงฝ่ายเดียว หากแต่ผู้มีส่วนร่วมและผู้เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วน ตลอดจนสถาบันต่างๆ จะต้องร่วมมือร่วมใจกัน

ความสมดุลระหว่างการลงโทษและให้ความอนุเคราะห์

- ในหลายประเทศ ความกลัวต่อความรุนแรงและอาชญากรรมทำให้ภาครัฐดำเนินกลยุทธ์เชิงรุกด้านการใช้บทลงโทษ ซึ่งต้องอาศัยงบประมาณแผ่นดิน ภาระของอำนาจศาล ก่อให้เกิดนักโทษจำนวนมาก ซึ่งนักอาชญาวิทยาจำนวนมากไม่น้อยได้ให้ความเห็นว่า การใช้บทลงโทษนั้นทำให้อัตราการกระทำผิดซ้ำเพิ่มสูงขึ้น และเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของบุคคลทั่วไป รวมทั้งส่งผลต่อการพัฒนา จึงได้มีการอภิปรายเพื่อหาสถานะสมดุลระหว่างบทลงโทษกับการให้ความช่วยเหลือ
- จากการทำงานในกระบวนการยุติธรรมมาอย่างยาวนาน ทำให้ผมตระหนักว่า เป็นเรื่องยากในการรักษาความสมดุล ผมได้เข้าไปมีส่วนร่วมในนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้สาธารณชน มีบทบาทในกระบวนการยุติธรรม โดยเริ่มจากให้ชุมชนมีส่วนร่วม ชัยบขยายวิสัยทัศน์และมุมมองของบุคลากรในสายงานนี้ รวมทั้งการหาสาเหตุที่เป็นปัจจัยทำให้คนก่อคดีทางอาญา และมอบโอกาสให้ผู้ที่ถูกคุมขังเพื่อป้องกันการก่อคดีซ้ำ โดยมีการศึกษาจากกรณีต่างๆ ว่าโทษจำคุกนั้นจะช่วยมอบโอกาสให้นักโทษได้อย่างไร รวมถึงผลกระทบที่ครอบครัวของผู้ถูกคุมขังต้องเผชิญ

- TIJ ได้ทำงานร่วมกับ Department of Probation เพื่อพัฒนาและโปรโมทการใช้รายงานการสืบสวนทางกระบวนการสังคม ซึ่งผู้พิพากษาอาจขอข้อมูลเกี่ยวกับจำเลย เพื่อศึกษาถึงสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อการกำหนดบทลงโทษที่เหมาะสม และลดโอกาสที่จะเกิดอันตรายขึ้นกับครอบครัวผู้ต้องขังด้วย
- จากการศึกษาดูงานในสองวันที่ผ่านจะพบว่า ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความยากจนและขาดการเข้าถึงทางการศึกษา รวมทั้งฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นปัญหาที่พบในเขตพื้นที่ห่างไกล เช่น ดอยตุง ซึ่งความเหลื่อมล้ำทางโครงสร้างนี้ทำให้คนในพื้นที่ไม่มีงานทำและขาดรายได้ จึงมีความเสี่ยงสูงที่จะก่ออาชญากรรม
- เป้าหมายของการขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 2030 (2030 Agenda for Sustainable Development) และบทบัญญัติที่สำคัญขององค์การสหประชาชาติในแผนการพัฒนาทางเลือกคือสองภารกิจหลักที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในความพยายามของเราที่จะปรับปรุงระบบกระบวนการยุติธรรม ด้วยกลยุทธ์อันนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

กลยุทธ์เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางและกระบวนการยุติธรรม

- สำหรับประเทศไทย เด็กและสตรีมักเป็นกลุ่มเสี่ยง ซึ่งไม่ใช่เพียงด้านความเหลื่อมล้ำทางโครงสร้าง แต่ยังเป็นในด้านความรุนแรงด้วย ซึ่งจากผลการศึกษาวิจัยโดย TIJ ที่ได้สำรวจผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงที่เคยมีประสบการณ์การถูกทารุณกรรมทางเพศ ทางร่างกาย หรือสถานะจิตใจโดยคู่สมรส หรือสมาชิกในครอบครัว พบว่ามีกว่า 52%
- นอกจากนี้ จากผลการวิจัยร่วมระหว่าง TIJ และ UNODC ในเรื่องของการค้ามนุษย์ที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์และประเทศไทย พบว่าเหยื่อการค้ามนุษย์ที่เป็นผู้หญิงและเด็กจำนวนมาก ซึ่งมาจากชุมชนที่กันดารและยากไร้ ครอบครัวไม่มีที่ดินของตัวเองและมีหนี้สิน สิ่งเหล่านี้เป็นแรงผลักดันให้พวกเขาต้องอพยพเข้ามาทำงานเพื่อจุนเจือครอบครัว ทำให้เป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ
- กลยุทธ์ที่จะลดจำนวนกลุ่มเสี่ยง คือนโยบายที่จะช่วยยกระดับการพัฒนาสภาพสังคมและเศรษฐกิจให้ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในระดับโครงสร้าง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีทัดเทียมกัน
- นักอาชญาวิทยาหลายท่านได้มีการหารือในประเด็นที่ว่า จะสามารถลดปัญหาความรุนแรงและคดีอาญาได้อย่างไร หากมูลเหตุมาจากสถานะโครงสร้าง ซึ่งจากการศึกษาดูงานทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่และที่ดอยตุง พบว่า เราควรมุ่งเน้นที่กลยุทธ์ที่นำไปสู่การพัฒนา โดยบ่งชี้ถึงสถานะปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเสี่ยงที่นำไปสู่การก่ออาชญากรรม ซึ่งหมายถึงกลุ่มผู้ต้องขัง กลุ่มคนรายได้น้อย และคนในชนบทห่างไกลและยากไร้
- กลยุทธ์ที่ใช้จะให้ประชาชนเป็นแกนกลาง และยกระดับความปลอดภัยและการพัฒนาประชากรอันนำไปสู่การฝึกอบรมทักษะอาชีพเพื่อให้ได้รับโอกาสในการจ้างงาน ส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศ

และช่วยให้เด็กๆ ได้เติบโตท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ท่ามกลางความสัมพันธ์อันมั่นคง ในครอบครัว เพื่อลดโอกาสที่เด็กและผู้หญิงจะถูกกระทำรุนแรง รวมถึงปรับเปลี่ยนกระแสทางสังคม และวัฒนธรรมให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น

- หัวใจหลักของเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือ SDGs นั้นคือคำมั่นสัญญาว่า จะไม่มีใครถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง ซึ่ง “ไม่มีใคร” นี้ไม่ได้หมายถึงเพียงแคผู้หญิง เด็ก หรือกลุ่มเสี่ยงเท่านั้น แต่หมายถึงผู้ชายเช่นกัน เพราะทุกคนควรได้รับโอกาสที่จะร่วมมือกันสร้างสังคมที่มีความปลอดภัยยิ่งขึ้น
- ขอบข่ายงานที่นำไปสู่การพัฒนาจะเป็นประโยชน์ก็ต่อเมื่อ เราสามารถระบุถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง และลงมือดำเนินการอย่างจริงจังมากพอ ซึ่งยังคงมีความท้าทายต่อเนื่อง แต่ผมเชื่อว่าหากเราได้มีการแบ่งปันประสบการณ์และเข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งจะเป็นข้อพิสูจน์ว่าเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพ ก็จะสามารถก่อให้เกิดผลสำเร็จได้